

Waden in een zee van waarden

De Waddeneilanden dreigen door de stijging van de zeespiegel verzwolgen te worden. Daarmee gaat een uniek natuurgebied met een eigen cultuurhistorisch karakter verloren. De vraag is of we dit moeten tegengaan door de Waddeneilanden klimaatbestendig te maken, of dat we de natuur zijn gang moeten laten gaan. Deze discussie gaat over waarden, ofwel over datgene wat we gerealiseerd willen zien waarbij de kosten voor behoud van natuur en landschap moeten concurreren met waarden als gezondheidzorg en Europese solidariteit. In zo'n complexe polemiek tussen 'wel' en 'niet' is het creëren van nieuwe waarden de uitweg.

— Vincent Pompe (Van Hall Larenstein)

> DE EILANDEN VORMEN een trekpleister voor vele toeristen vanwege de rust, het landschap en de biodiversiteit, in het bijzonder als het om vogels gaat. Het gebied dat ontstaan is uit het natuurlijk krachten spel van water, wind en bodem, wordt door dezelfde scheppende elementen bedreigd. Versneld door de effecten van klimaatverandering zoals de stijging van de temperatuur en de zeespiegel worden de eilanden door het aangespoelde slib verplaatst en op de lange termijn zal de zee alles overspoelen. Met het programma 'Naar een Rijke Waddenzee' wordt een pakket maatregelen voorgesteld om de eilanden op hun plek te houden. Simpel verwoord, gaat het om meer sediment (zand en slib), dat 'gestuurd' wordt naar de juiste plek en daar wordt vastgelegd. Het liefst op een manier waarbij het voedselweb van onder andere zeegrasvelden en groeiende mosselbanken, weer een substantieel ecologisch onderdeel wordt van het systeem.

Hoe mooi ook de plannen voor behoud van natuur en landschap, ze zijn echter niet vanzelfsprekend. De vraag hierbij is: moeten we de natuur wel tegenwerken? Hoever moeten we daarin gaan? Binnen dit soort discussies ontstaan vaak twee kampen: zij die streven naar het vasthouden

en herstellen van 'oude waarden' en zij die het geen probleem vinden als die waarden verdwijnen.

Voor of tegen de natuur?

Natuurorganisaties streven doorgaans naar behoud van de natuur (oude waarde) en vaak op een technocratische wijze. Hierin speelt ecologische kennis de hoofdrol en wordt dat wat 'goed' en 'slecht' is bepaald door biologische en geologische parameters zoals soortlijsten en getallen omtrent zandverplaatsing en zeespiegelstijging. Hiermee worden natuurwetenschappelijke feiten als waarheden gebracht die het streven naar herstel en behoud op zichzelf al voldoende legitimeren. Aan de andere kant zijn er geluiden die de huidige situatie niet alleen zien als een menselijk product én daar ook vrede mee hebben. Een voorbeeld is de filosoof Bas Haring die in zijn boekje 'Plastic Panda's' stelt dat dieren laten uitsterven helemaal niet zo slecht is. Het kost een hoop geld en gedoe om dat tegen te gaan en, zo betoogt hij, er ontstaat geen ramp voor het menselijk bestaan als de helft van de soorten uitsterft. Deze filosofie slaat aan want het resonanceert in het natuurbeleid van staatssecretaris Bleker. De discussie rondom het behoud van de Waddeneilanden kan in dezelfde lijn komen te liggen: het kost veel en het is geen drama als we het niet doen.

Beleving van de natuur

Volgens Haring passen wij mensen ons wel aan met speelgoedpanda's en de kleine natuur tussen de stoeptegels, waarmee hij alles terugvoert op de persoonlijke beleving 'het ervaren van het leven'. Velen zullen dit absurd vinden maar beleving is wel een sleutelwoord in het behoud van de Wadden. "De natuur spreekt niet, alleen mensen doen dat" is een veelzeggende uitspraak van de filosoof Richard Rorty. De eilanden zelf en de soorten die daar leven, vrezen de toekomst niet. Zij hebben geen besef van hun bestaan met de bijbehorende rijkdommen en gevaren. Alleen degenen die bewust zijn van het goede gaan het verlies daarvan tegen. En, bij mensen is het bewustzijn rijk, zoals blijkt uit de mozaïek van waarden die de natuur in zich draagt. Klassieke waarden als ongerepteheid, intrinsieke waarde en biodiversiteit worden in de natuurbeleving aangevuld met een keur aan existentiële waarden, zoals in het kader is weergegeven.

De natuur staat niet meer alleen voor planten en dieren. Het is een bazaar van metaforen en praktijken. De Waddeneilanden hebben daarom een palet aan waarden, waarbij de ecologische typen naast de cultuurhistorische en recreatieve varianten staan. Waarden zijn niet zozeer getallen, maten en standaarden maar belevenissen. Zo is het feit dat de Waddeneilanden op de UNESCO-lijst van cultureel erfgoed staan wellicht ondergeschikt aan hoe dat erfgoed door de Nederlanders wordt beleefd.

Natuur is veranderende waarden

Waarden zijn dynamisch en afhankelijk van de situatie en beleving. Waarden staan constant bloot aan een culturele evolutie, ofwel aan de vormende interactie van de mens met zijn omgeving. Uit de natuur creëren we een landschap en daarmee nieuwe gecultiveerde natuur. Door de interactie mens-natuur verdwijnen waarden en komen nieuwe op. De mens leeft dan ook niet in de natuur, als een boer op een boerderij, maar is juist van de natuur, boer en boerderij scheppen elkaars bestaan. Dit wordt in natuurdiscussies vaak over het hoofd gezien. De natuur vormt ons en wij vormen de natuur en daarmee weer onszelf. Door de constante interactie van de mens en zijn omgeving vervaagt de tegenstelling tussen natuur en cultuur.

Als mens en natuur elkaar vormen dan is het in een waardencomplexiteit, zoals die rondom de Wadden bestaat, geen verstandige zet om enkele waarden te objectiveren en tot norm te verheffen, zoals de natuur-

Foto Hans van den Bos, Bosbeeld.nl

Natuurwaarden	Metafoor	Uitdrukking
Esthetisch	Kunsthof	Oh wat is dat mooi
Wildlife spotten	Dierentuin	Kijk, nog een!
Historisch	Museum	In de 17e eeuw was dit...
Spiritueel	Kathedraal	De goddelijke kracht van...
Recreatie	Speelplaats	Laten we de kinderen en de hond meenemen!
Toerisme	Industrie	Vraag en aanbod
Educatie	Klas	Dit zien we niet in de stad
Wetenschap	Laboratorium	Hoe is het mogelijk
Ecologisch kapitaal	Bank	Laten we er zuinig op zijn
Heling	Ziekenhuis	Gezondheid, fitness, en herstel
Ecologische benchmark	Competitie	Wij hebben meer soorten dan...

organisaties dat doen. Maar evenzo heeft het subjectiveren en relativeren van alle waarden, zoals Haring voorstaat, niet veel zin, omdat het niet motiveert om nieuwe waarden te ontwikkelen.

De vraag óf we de Waddeneilanden klimaatbestendig moeten maken blijft open. Hogere temperatuur en zeespiegel zal bestaande natuur aantasten maar evenzo nieuw landschap met nieuwe rijkdommen ontwikkelen. De richting waarin de toekomst gaat, hangt af van hoe wij, de huidige generatie, de eilanden waarderen en daarmee beleven. Binnen deze dynamiek is de bewustwording van waarden sturend. Je moet ze immers kennen alvorens ze te vernieuwen. De zee van natuur- en cultuurwaarden bij de Waddeneilanden is rijk gevuld voor zo'n uitdaging.<

Vincent Pompe, vincent.pompe@wur.nl